

مهار تروریسم

کمک بہ گسترش صلح و امنیت بین المللی

مؤلف:

مہدی محمدیان

انتشارات فرهنگ شناسی

۱۳۹۳



مهار تروریسم
کمک به گسترش صلح و امنیت بین المللی

مؤلف: مهدی محمدیان

صفحه آراء: شیرین میوزائی

ناشر: نشر فرهنگ شناسی

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳

نوبت چاپ: اول

قیمت: ۱۴۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۲۴-۲۵-۶

mail: info@farhangshenasi-pub.ir

www.farhangshenasi-pub.ir

نشر فرهنگ شناسی، تهران، خیابان شهید مفتاح شمالی، جنب اداره پست، نیش کوچه ششم
پلاک ۳۶۶، طبقه ۴، واحد ۱۲، تلفن: ۸۸۷۳۵۴۵۲ - ۰۹۱۰۹۸۰۸۲۳۰، فکس: ۸۹۷۸۵۰۵۹

سرشناسه	: محمدیان، مهدی
عنوان و نام پدیدآور	: مهار تروریسم؛ کمک به گسترش صلح و امنیت بین المللی / تألیف مهدی محمدیان.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات فرهنگ شناسی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۹۵ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۲۴-۲۵-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۸۳-۲۹۴.
موضوع	: تروریسم - پیشگیری
موضوع	: تروریسم - پیشگیری - همکاری های بین المللی
موضوع	: امنیت بین المللی
رده بندی کنگره	: HV ۶۴۳۱ / م ۳۰۹ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	: ۳۰۳/۶۲۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۱۴۷۴۵

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱۱
فصل اول: امنیت و تحول مفهومی آن	
مفهوم امنیت.....	۱۷
مفهوم امنیت در برداشت سنتی و مدرن.....	۱۸
ویژگی‌های امنیت.....	۳۳
الف) نسبی بودن.....	۳۳
ب) ذهنی بودن.....	۳۳
تحول در نظریه پردازی و مفهوم سازی مسائل امنیتی.....	۳۹
توسعه در دامنه و هدف اقدامات اجرایی.....	۴۳
الف) تصمیمات و اقدامات شبه قضایی.....	۴۳
۱- ایجاد رکن فرعی برای رسیدگی به تقاضاهای پرداخت خسارت ناشی از تهاجم.....	۴۹
۲- ماهیت و مبنای حقوقی کمیسیون غرامت ملل متحد.....	۵۱
ب) تصمیمات و اقدامات شبه تقنینی.....	۵۵
۱- تصمیم گیری راجع به تأمین خواسته متقاضیان پرداخت خسارات.....	۵۵
۲- تصمیم شورای امنیت مبنی بر قابل استناد بودن فورس مازور در محاکم ملی.....	۵۶
۳- اقدامات شورای امنیت برای ایجاد دادگاههای کیفری بین المللی.....	۵۸
ج) توسعه مفهوم صلح.....	۶۵
جمع بندی.....	۷۱

فصل دوم: تروریسم

۷۳.....	معنای لغوی تروریسم.....
۷۴.....	الف) سوابق تاریخی تروریسم.....
۸۰.....	ب) تعریف تروریسم از منظر نویسندگان.....
۹۵.....	۱- نقش دولت‌ها.....
۹۶.....	۲- عاملین غیردولتی.....
۹۸.....	ج) تعریف تروریسم در اسناد حقوقی و تصمیمات مجامع بین‌المللی.....
۹۹.....	۱- کنوانسیون‌های بین‌المللی.....
۱۰۰.....	۲- موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای.....
۱۰۲.....	برخی از مصادیق تروریسم.....
۱۰۴.....	انواع تروریسم.....
۱۰۴.....	الف) تروریسم غیرسیاسی.....
۱۰۵.....	۱- تروریسم روانی.....
۱۰۵.....	۲- تروریسم جنایی.....
۱۰۶.....	ب) تروریسم سیاسی.....
۱۰۶.....	ج) تروریسم انقلابی.....
۱۰۷.....	د) تروریسم ملی‌گرا.....
۱۰۷.....	هـ) تروریسم انتحاری.....
۱۰۸.....	و) تروریسم دولتی.....
۱۰۸.....	ز) تروریسم بین‌المللی.....
۱۰۹.....	ح) تروریسم دولتی نظامی.....
۱۰۹.....	ط) تروریسم دولتی مداخله‌گر.....
۱۰۹.....	ی) تروریسم فرامردن.....
۱۱۰.....	ک) سایر تروریسم.....
۱۱۱.....	ل) تروریسم جهانی.....

۱۱۱	م) ترویسم هسته‌ای
۱۱۲	ن) نارکو ترویسم
۱۱۲	مصادیق عینی ترویسم
۱۱۳	حملات انتحاری
۱۱۳	الف) یازده سپتامبر
۱۱۵	ب) تروری نظیر بوتو
۱۱۷	ج) بمب گذاری
۱۱۷	۱- انفجار در بغداد
۱۱۸	۲- ترور رفیق حریری
۱۲۰	گروگانگیری
۱۲۱	حادثه تروریستی در شهر بمبئی
۱۲۲	جمع‌بندی

فصل سوم: جامعه بین‌المللی و مسئله حفظ صلح و امنیت بین‌المللی

۱۲۳	تاریخچه صلح و امنیت بین‌المللی
۱۲۷	ماهیت مفهوم صلح و امنیت بین‌المللی
۱۳۴	ریشه‌های صلح و امنیت بین‌المللی
۱۳۹	میثاق جامعه ملل و مفهوم صلح و امنیت بین‌المللی
۱۴۱	ضعف‌های سه گانه جامعه ملل
۱۴۲	الف) ضعف قانونی
۱۴۳	ب) ضعف ساختی
۱۴۵	ج) ضعف سیاسی
۱۴۶	صلح و امنیت بین‌المللی در منشور سازمان ملل متحد
۱۴۹	حدود صلاحیت شورای امنیت در زمینه حفظ صلح و امنیت بین‌المللی

وظایف و اختیارات شورای امنیت در حفظ صلح.....	۱۵۰
الف) حل و فصل مسألت‌آمیز اختلافات بین‌المللی.....	۱۵۰
ب) روش‌های سیاسی حل و فصل اختلافات بین‌المللی.....	۱۵۱
اصول عدالت و حقوق بین‌الملل.....	۱۵۷
محدودیت‌های شورای امنیت به موجب حقوق بین‌الملل.....	۱۶۲
الف) حقوق بشر و حقوق بشر دوستانه.....	۱۶۲
ب) قواعد آمره (تعهدات) و بشر دوستانه.....	۱۶۸
ج) اصل حسن نیت.....	۱۷۰
جمع‌بندی.....	۱۷۱

فصل چهارم: تأثیر تروریسم بر صلح و امنیت بین‌المللی و تلاش جامعه جهانی در مبارزه با آن

بررسی مفاد کنوانسیون‌های بین‌المللی.....	۱۷۳
الف) اسناد مربوط به اقدام بر ضد وسایل معین حمل و نقل یا تسهیلات خاص.....	۱۷۴
ب) اسناد ناظر بر اقدامات بر ضد گروه‌های خاصی از اشخاص یا گروگان‌گیری.....	۱۷۸
ج) اسناد مربوط به استفاده از مواد یا وسایل معینی برای اهداف تروریستی.....	۱۸۰
د) قطعنامه‌های بین‌المللی.....	۱۸۰
۱- جامعه ملل.....	۱۸۱
۲- سازمان ملل متحد.....	۱۸۱
برخی اقدامات خاص بین‌المللی در تعریف تروریسم.....	۱۹۲
تروریسم و برخی مقولات مرتبط با آن در حقوق بین‌الملل.....	۱۹۸
الف) تروریسم و دفاع مشروع.....	۲۰۲
ب) تروریسم و جرم سیاسی.....	۲۰۵
مؤلفه‌های اختصاصی تروریسم.....	۲۰۶
مؤلفه‌های اختصاصی جرم سیاسی.....	۲۰۶

سازمان ملل متحد و مبارزه با تروریسم.....	۲۱۸
الف) صلاحیت و اختیارات شورای امنیت در حفظ صلح و امنیت جهانی.....	۲۱۸
ب) اقدامات سازمان ملل در راستای مقابله با تروریسم.....	۲۲۲
۱- قطعنامه ۱۳۶۸.....	۲۲۳
۲- قطعنامه ۱۳۷۳.....	۲۲۴
۳- قطعنامه ۱۵۴۰.....	۲۳۹
استراتژی آمریکا در برابر تروریسم.....	۲۵۳
الف) دیپلماسی.....	۲۵۷
ب) کنترل‌های مالی.....	۲۵۸
ج) قدرت نظامی.....	۲۶۰
۱- جنگ پیشگیرانه.....	۲۶۱
۲- حمله پیشدستانه.....	۲۶۳
د) عملیات پنهانی و اطلاعاتی.....	۲۶۵
تلاش‌های گروه هشت در مبارزه با تروریسم.....	۲۶۶
اقدامات کشورهای اسلامی در مقابله با تروریسم.....	۲۶۸
الف) تبادل اطلاعات.....	۲۶۹
ب) تحقیقات.....	۲۷۰
ج) تبادل تجربیات.....	۲۷۱
د) در زمینه آموزش و تبلیغات.....	۲۷۱
جمع‌بندی.....	۲۷۲
نتیجه‌گیری.....	۲۷۳
ضمائم.....	۲۷۵
ضمیمه ۱.....	۲۷۵
ضمیمه ۲.....	۲۷۸

ضمیمه ۳ ۲۸۱

ضمیمه ۴ ۲۸۲

فهرست منابع ۲۸۳

الف) منابع فارسی ۲۸۳

۱- کتب ۲۸۳

۲- مقالات ۲۸۷

۳- سایر ۲۸۹

ب) منابع انگلیسی ۲۹۰

ج) منابع اینترنتی ۲۹۴

د) اسناد ۲۹۵

مقدمه

در گذشته‌های نه‌چندان دور، اصل در روابط بین‌الملل، جنگ، و استقرار صلح، امری استثنایی به حساب می‌آمد. معاهدات و ستفالی (۱۶۴۸) که معمولاً از آن به عنوان منشأ جامعه بین‌المللی فعلی یاد می‌کنند، اساساً بدین منظور منعقد شدند* که به جنگهای وحشیانه و خونین پایان دهند. اگر چه از آن زمان تا وقوع جنگ جهانی اول، بروز جنگ و خشونت میان دولت‌ها امری مشروع و بدیهی تلقی می‌شد، اما در آن فاصله زمانی، معاهدات و توافقنامه‌های زیادی در زمینه اتحاد و استقرار صلح میان دولت‌ها منعقد گردیده است و این امر نشان‌دهنده تغییر و حرکت تدریجی رویکرد جامعه بین‌المللی به سمت استقرار صلحی دائمی می‌باشد. وجود نابرابری عمیق و رابطه خادم و مخدومی میان کشورها، علت وجود چنین وضعیتی در جامعه آن زمان به حساب می‌آمد. بعد از جنگ جهانی اول، سلسله وقایعی در مسیر ایجاد تغییرات بنیادین در جامعه جهانی به وقوع پیوست که هدف آن گام برداشتن به سوی برابری و نتیجتاً محدودشدن تدریجی توسل به زور در روابط میان دولت‌ها بود. از آن زمان تا تقریباً اوایل دهه نود، افکار عمومی جامعه بین‌المللی مفهوم واقعی استقرار صلح و امنیت در جهان را در عدم بروز هرگونه مخاصمه‌ای میان دولت‌ها می‌دانست و این امر با توجه به پشت سر گذاشتن دو جنگ خانمانسوز و نیز ظهور قدرت‌های مجهز

* بیش از معاهدات و ستفالی، اصل بر جنگ و صلح امری استثنایی بود. در معاهدات و ستفالی توافقنامه‌هایی در زمینه استقرار صلح و اتحاد منعقد شد و آغاز تحولی شد که اصل بر صلح و استثناء در جنگ باشد.

به سلاح‌های هسته‌ای و دو قطبی شدن جهان که آغاز جنگ سرد را به دنبال داشت، امری طبیعی به نظر می‌رسید.

از اوایل دهه نود و به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، مفهوم صلح و امنیت گسترش یافت و دیگر صرف عدم مخاصمه میان دولت‌ها به مفهوم صلح و امنیت جهانی نبود. شورای امنیت سازمان ملل متحد در ۳۱ ژانویه ۱۹۹۲، نشستی را با حضور سران کشورهای خود تشکیل داد و با اشاره صریح به اینکه وظیفه شورا در قبال مسائل مربوط به حفظ صلح و امنیت بین‌المللی گسترش یافته، اعلام نمود امروز دیگر فقدان جنگ و مخاصمه مسلحانه میان دولت‌ها به مفهوم حضور صلح و امنیت بین‌المللی نمی‌باشد، عدم ثبات و پایداری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و نقض حقوق بشر نیز تهدیدی علیه صلح و امنیت جهانی به حساب می‌آید. شورا همچنین نگرانی عمیق خود را از اقدامات تروریستی بین‌المللی ابراز نمود و بر نیاز جامعه بین‌المللی به انجام اقدامات مؤثر در برخورد با چنین چالشی تأکید کرد. این رویکرد سران شورای امنیت در مواجهه با پدیده تروریسم، به واقع بیانگر درک تأثیر اساسی چنین معضلی بر مسئله صلح و امنیت بین‌المللی بود. با بررسی علل بروز جنگ جهانی اول، شاهد می‌کنیم که یک عمل تروریستی (ترور ولیعهد اتریش در سارایوو)، شعله‌های جنگ جهانی اول را برافروخت. بنابراین باید اذعان نمود در عصر حاضر پدیده تروریسم از تهدید ملی به یک تهدید بین‌المللی و جهانی مبدل شده است. در عصر جهانی شدن، اقدامات تروریستی در مرزهای ملی یا منطقه‌ای محصور نمانده است. گسترش مسافرت‌های هوایی، انقلاب ارتباطات و جهان بدون مرزی که در آن زندگی می‌کنیم شرایطی پدید آورده که می‌تواند مورد سوءاستفاده تروریست‌ها قرار گیرد و این سوءاستفاده مسلماً جامعه بین‌المللی را که جهت تکامل گام برمی‌دارد، تحت تأثیر قرار می‌دهد. امروزه تروریست‌ها با جلب مساعدت هم‌پیمانان فرامرزی خود و با تکیه بر ارتباطات و شبکه‌های مالی می‌توانند

تقریباً هر کجا که بخواهند، اقدامات تروریستی خویش را سازماندهی کنند و به اجرا گذارند.

از این تاریخ به بعد شورای امنیت مسائل مربوط به تروریسم را نیز در دستور کار خود قرار داد. اگر چه شورای امنیت، در قطعنامه ۶۸۷ با اشاره به کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با گروگانگیری، کلیه اقدامات گروگانگیری را به عنوان مصادیق تروریسم و تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی می‌توان از قطعنامه ۷۳۱ به بعد جستجو کرد.

در ۲۱ دسامبر ۱۹۸۸، پرواز شماره ۱۰۳ پان آمریکا حین پرواز بر فراز دریاچه لاکربی در اسکاتلند در اثر انفجار بمب متلاشی شد و کلیه سرنشینان آن جان باختند. آمریکا و انگلیس بلافاصله انگشت اتهام را به سوی دو تبعه لیبایی نشانه رفتند که مدعی عضویت آنها در سازمان اطلاعات لیبی بودند و به دنبال آن از دولت لیبی درخواست استرداد آنها را نمودند. با خودداری لیبی از استرداد اتباعش، دولتهای آمریکا و انگلیس مقدمات تصویب قطعنامه ۷۴۸ در ۲۷ نوامبر ۱۹۹۲ را در شورای امنیت فراهم ساختند. شورای امنیت در این قطعنامه ضمن محکوم کردن این اقدام تروریستی، از دولت لیبی درخواست نمود که فوراً پاسخ کامل و مؤثر به درخواستهای رسیده مبنی بر استرداد دو تبعه‌اش را داده و در مبارزه با تروریسم بین‌الملل مشارکت نماید. همچنین شورا طی سالهای بعد، قطعنامه‌های دیگری را در خصوص وضعیت افغانستان صادر و ضمن سرزنش شدید رژیم طالبان به خاطر پناه‌دادن به گروههای تروریستی و حمایت از آنان، بر تروریسم بین‌المللی به عنوان تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی تأکید کرده است.

بروز حوادث گسترده تروریستی در ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی در ایالات متحده آمریکا، سرفصل جدیدی برای شورای امنیت در مواجهه با پدیده تروریسم بین‌المللی گشود. یک روز پس از این حملات، شورای امنیت قطعنامه‌ای صادر کرد و ضمن محکوم نمودن شدید حملات فوق، بار دیگر بر عمل تروریستی را به عنوان تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی در نظر

گرفت و آمادگی خود را برای استفاده از هر نوع ابزاری جهت مبارزه با کلیه اشکال تروریسم مطابق با مسئولیت خود در منشور ملل متحد اعلام داشت. شورای امنیت در تاریخ ۲۸ سپتامبر، یعنی ۱۷ روز پس از حملات ۱۱ سپتامبر، ضمن به کارگیری تدابیر گسترده برای مقابله همه جانبه با تروریسم، مجدداً هر اقدام تروریستی را تهدیدی جدی برای صلح و امنیت بین‌المللی قلمداد نمود. به دنبال وقوع این حملات، امریکا سریعاً انگشت اتهام را به سوی اسامه بن لادن و شبکه تروریستی القاعده نشانه گرفت. با اعلام حمایت صریح بن لادن، رهبر شبکه القاعده، از حملات به امریکا و با اتکاء به برخی دیگر از شواهد و مدارک موجود، دیگر تردیدی در انتساب حملات به القاعده باقی نماند. با اقداماتی که القاعده پس از حوادث ۱۱ سپتامبر تاکنون به خود منتسب نموده، شاید بتوان گفت این شبکه پس از جنگ سرد، مهلک‌ترین گروه غیردولتی و یکی از مهم‌ترین عوامل تهدید علیه صلح و امنیت بین‌المللی به حساب می‌آید.

تروریسم به عنوان پدیده‌ای که در تاریخ حیات اجتماعی بشر ظهور و بروز داشته است، در دوره پس از فروپاشی نظام دو قطبی و رویداد یازده سپتامبر مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته و در واقع تداوم و تغییر این پدیده به صورتی توانمند مورد توجه بوده است. دولت‌های جهان همواره برای برقراری صلح و امنیت در سطح داخلی و بین‌المللی به وضع قوانین و قواعدی مبادرت نموده‌اند تا با جلوگیری از اقدامات سوء برخی از دولت‌ها (از جمله کمک‌های مالی، آموزش و اسکان باعث افزایش تروریسم در سطح جهانی شده‌اند) وضعیتی توأم با امنیت و آسایش به وجود آورند. از جمله اقدامات سوئی که امنیت جوامع را با مخاطره روبرو می‌کند، اقدامات تروریستی است که هنوز جامعه بین‌الملل برای از میان برداشتن آن توفیق چندانی نیافته است. موفق نبودن جامعه بین‌الملل علل بسیاری دارد که یکی از آنها صرف‌نظر از نبود تعریف مناسب، جامع و مانع از این پدیده، در واقع تغییر ساختار گروه‌های تروریستی در طی دهه‌های اخیر بوده است. از این رو تروریسم به عنوان پدیده‌ای سیاسی، گرچه در صحنه سیاسی کشورها و مناطق گوناگون جهانی

حضور داشت، اما پس از فروپاشی نظام دو قطبی به چهره‌ای دو گانه تبدیل شده است. از یک طرف گروه‌های افراطی با اقدامات تروریستی قصد دارند به اهداف و مقاصد خود نائل آیند و از طرف دیگر برخی قدرت‌ها خصوصاً ایالات متحده امریکا با مستمسک قراردادن تروریسم، قصد دارند با قطعنامه‌های مهم شورای امنیت بر اقدامات یک جانبه خود مشروعیت بخشند تا در امور داخلی سایر کشورها مداخله کنند و از این طریق منافع نامشروع خود را در جهان و منطقه خاورمیانه تأمین نمایند.

آنچه مسلم است اینکه تروریسم و اقدامات تروریستی به واقع صلح و امنیت را در جوامع داخلی و بین‌المللی به خطر انداخته است. این مضمون در اسناد متعددی از جمله قطعنامه‌های ۱۳۶۸ و ۱۳۷۳ شورای امنیت و نیز در اسناد دیگر ارکان اصلی و فرعی سازمان ملل و مجامع دیگر منطقه‌ای و بین‌المللی، تصریح شده و از تروریسم به عنوان تهدید علیه صلح و امنیت بین‌المللی یاد شده است. ارزیابی این موضوع و چالش‌های ناشی از این برداشت و بررسی دیدگاه‌های متفاوت در زمینه حق تعیین سرنوشت و مبارزات رهایی‌بخش و نیز اقدامات استشهادی و... مسئله مورد بحث در این کتاب می‌باشد.

تروریسم در ادبیات سیاسی بسیاری از کشورها به عنوان یک مسأله و یا موضوع امنیتی مهم مطرح بوده است. اما پس از یازده سپتامبر ۲۰۰۱، به یکی از مهم‌ترین چالش‌های امنیت بین‌الملل تبدیل گردید، و این پیام را به گوش جهانیان رساند که در عصر جهانی‌شدن، هیچ کشوری از حملات تروریستی مصون نخواهد ماند. در این راستا مفهوم امنیت دچار تحول گردید به طوری که: اول، امنیت از یک مقوله کلی به مقوله‌ای جزئی تغییر یافت. دوم، ماهیت امنیت سیر صعودی یافت. به شکلی که امنیت از امنیت ملتها و دولت‌ها به امنیت جهانی تبدیل شده و گسترش پیدا کرد. سوم، اینکه امنیت به صورت افقی گسترش یافت. مفهوم امنیت از نظامی به اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و زیست محیطی گسترش یافته است. چهارم، مسئولیت سیاسی تأمین و تضمین

امنیت جهانی از عهده دولت‌ها خارج شده و به سطح نهادها و سازمان‌های غیردولتی و بین‌المللی رسیده است.

در این اثر، ضمن تشریح مفهوم تروریسم، صلح و امنیت بین‌المللی به تبیین تأثیر این پدیده بر صلح و امنیت جهانی بر اساس اسناد بین‌المللی پرداخته شده و تلاش‌های جامعه جهانی در مقابله و مهار آن نیز مورد توجه قرار گرفته است.

www.ketab.ir